

گیلان

استان گیلان با مساحتی حدود ۱۴ هزار و ۷۱۱ کیلومتر مربع در میان رشته کوه‌های البرز و تالش در شمال ایران جای گرفته است. این استان به واحد جغرافیایی جنوب دریای خزر تعلق دارد و با استان های اردبیل در غرب، مازندران در شرق، زنجان در جنوب و در شمال با کشور آذربایجان و دریای خزر همسایه است. مرکز استان گیلان، شهر رشت است و شهرهای مهم آن عبارتند از: آستارا، آستانه اشرفیه، بندر انزلی، رودبار، رودسر، شفت، صومعه سرا، فومن، لاهیجان، لنگرود و تالش یا طوالش.

فهرست وب سایت ها و خدمات الکترونیکی

موقعیت جغرافیایی

استان گیلان به صورت بدنه ای پرچمی شکل به وسیله رشته کوه های البرز در غرب و جلگه گیلان در جنوب محصور شده است. به طور کلی این استان به وسیله رشته کوه های البرز و کوه های تالش از بقیه سرزمین ایران جدا شده و جزو قسمت جنوبی دریای خزر به شمار می آید. ارتفاعات در استان به دو قسمت رشته کوه های غربی و رشته کوه های شرقی تقسیم می شود.

رشته کوه های غربی: شامل کوه های تالش، ماسوله، پشته کوه، هزار دره رود آستارا تا تنگه منجیل با جهت شمالی جنوبی، به صورت چندین رشته چین خوردگی موازی نامتقارن است که گیلان را از اردبیل و زنجان جدا کرده و شهرستان های آستارا و تالش نیز در قسمت دامنه های شرقی این کوه ها جای گرفته اند. کوه های مرتفع این بخش مشتمل بر کوه بقروداغ با ارتفاع ۳,۳۰۰ متر و ماسوله داغ با ارتفاع ۳,۰۵۰ متر است.

رشته کوه های شرقی نیز؛ ناهمواری های دیلمان، لاهیجان، عمارلو و خزران را شامل می شود و به صورت چندین چین خوردگی موازی نامتقارن با جهت غربی شرقی است که از دره سفید رود تا کوه های استان مازندران گسترده شده است. شیب تند دامنه ها، به طرف دریای مازندران و شیب کم آن به طرف دره شاهرود است. از کوه های مهم این منطقه می توان «درفک کوه» با ارتفاع ۲,۷۰۵ متر، ناتش کوه و خشت چال را نام برد. فرسایش آب های روان، دره های متعددی در آن به وجود آورده است.

در کنار رشته کوه های البرز، وجود جلگه ها در استان گیلان از اهمیت خاصی برخوردار است. جلگه ها در استان نیز به دو بخش جلگه شرقی و جلگه مرکزی تقسیم شده است. جلگه شرقی به صورت نواری بین سواحل دریای خزر و دامنه های شمالی البرز غربی، با وسعت اندکی واقع شده که به طور مستقیم تحت تاثیر آبرفت های بسیاری از رودخانه های ساحلی با خصوصیات سیلابی قرار گرفته است.

جلگه مرکزی به شکل مثلث، در حد فاصل امام زاده هاشم، انزلی و چمخاله به صورت وسیع تشکیل شده است.

مهم ترین عوامل موثر بر وسعت این جلگه عبارتند از: رسوب گذاری رود سفید رود، تبخیر شدید منابع آبی، وجود گسلی که باعث جدا شدن رشته کوه های غربی از سلسه رشته کوه های البرز شده و سبب حرکات طبقات زمین به سمت شمال گردیده است و نیز عوامل دیگری که در گذشته باعث پایین رفتن سطح آب دریای خزر گردید ، است

استان گیلان به طور کلی در قلمرو آب و هوای معتدل و مرطوب قرار دارد و مرطوب ترین منطقه سواحل جنوبی دریای خزر است. مجاورت با دریای خزر، وزش بادهای محلی چون گرمیش و باد منجیل، ارتفاع و امتداد کوه های البرز غربی و تالش، جابه جایی توده های هوایی شمالی و غربی و پوشش متراکم جنگلی از مهم ترین عوامل موثر بر آب و هوای استان است. میزان بارندگی در استان به بادهای مرطوبی بستگی دارد که در زمستان از شمال غرب، در بهار از شرق و در تابستان و پاییز از غرب می وزند. این بادهای مرطوب دریا را به سوی جلگه گیلان می رانند. این توده های هوایی بر اثر برخورد با توده های هوای مرطوبی که از سوی دریای مدیترانه به سوی فضای دریای خزر می آیند، موجب بارندگی های فراوان و طولانی می شوند. مهم ترین بادهای استان که تاثیر ویژه ای بر طبیعت منطقه می گذارند عبارتند از: باد بیرونوا، باد خزری، باد سرتوک، باد دشنهوا، باد گيلهوا، باد گرمش یا گرمیش، باد منجیل، خشک دشنهوا، کنار گيلهوا، بیرون گيلهوا، آفتاب بوشه، سیاهوا، کویتما و باد سَمام

در استان گیلان حوزه های آبخیز بزرگ و کوچکی دیده می شود که از مناطق مرتفع در غرب و جنوب استان سرچشمه گرفته و به وسیله تالاب انزلی و یا به صورت مستقیم به دریای خزر می پیوندند. با توجه به فراوانی میزان بارندگی باید گفت که گیلان از نظر تعداد رودها، جویبارها و منابع طبیعی آب جزو مناطق استثنایی در کشور و حتی در خاورمیانه است و از این لحاظ می توان منابع آب گیلان را به پنج حوزه به شرح زیر تقسیم کرد:

- منابع آب غرب گیلان از آستارا تا چاف رود -
- منابع آب حوزه فومنات یا تالاب انزلی -
- منابع آب سفید رود یا مرکزی -
- منابع آب شرق گیلان ، از لنگرود تا صفارود -
- منابع آب های ساکن -

همچنین از مهم ترین رودهای استان می توان به رود آستارا، سفیدرود، پل رود، گرگان رود، چاف رود، گوهر رود، سیاه رود، لنگرودخان و رودخانه ذیلکی اشاره کرد

پیشینه تاریخی

بر اساس کاوش باستان شناسان، تاریخ این منطقه به هزاره های پیش از مهاجرت آریایی ها می رسد. پس از مهاجرت اقوام آریایی و در پی اختلاط با بومیان منطقه، قوم های جدیدی به وجود آمدند که در از بین این اقوام؛ دو قوم گیل و دیلم بیشترین تاثیر را بر منطقه داشتند. بر اساس شواهد تاریخی؛ فرمانروایان این اقوام از آزادی کامل برخوردار بودند و هیچ گاه در برابر حاکمان دیگر اقوام حتی دولت ماد تسلیم نشدند.

دیاکونوف، نویسنده روسی، در کتاب «تاریخ ماد» می نویسد: «در اراضی نزدیکتر به کرانه دریای کاسپین و نیمه پایینی دره قزل اوزن یا سفیدرود و نقاط شمالی تر آن، پادشاهی های کوچک وجود داشت و قبایلی در آن جا می زیستند که مولفان عهد باستان بعدها ایشان را «گل ها» و «کادوسیایان» و غیره نامیدند. کاسپی ها، از نخستین قبایلی بودند که در این منطقه یعنی در محل گیلان امروزی می زیستند.»

با توجه به کتیبه های رسمی پادشاهان پارسی، سرزمین کادوسیایان، کاسپیان قدیم، گیلان و بخش های دیگر سواحل دریای خزر امروزی جزو سرزمین های تابع هخامنشیان نبوده است و این نشان دهنده عدم تمکین این قوم از حکومت ها بود. در زمان به قدرت رسیدن دولت هخامنشیان، دولت مستقل این ناحیه در قرن ششم پیش از میلاد با کوروش هخامنشی متحد شدند و دولت ماد را سرنگون کردند.

پس از هخامنشیان، سلوکیان سرزمین های ایران را به «۷۲ ساتراپ» تقسیم کردند. ولی مشخص نیست که گیلان جزو قلمرو آن ها به شمار می آمده و آیا یکی از ساتراپ های ۷۲ گانه بوده یا نه؟

اشکانیان در دوره سلطنت خود، دو نوع ایالت در قلمرو حکومتی خود داشتند. ایالت هایی که اطاعت از شاهان داخلی داشتند و از شاهنشاهان اشکانی به طور ظاهری تبعیت می کردند و دومی ایالت هایی بودند که به صورت مستقیم تابع حکومت مرکزی شاهنشاه اشکانی بودند و برای هر یک از آن ها از طرف پادشاهان اشکانی فرمانروا تعیین می شد و تعداد آن ها ۱۸ ایالت بود. ولی باز مشخص نیست که گیلان جزو کدام یک از این ایالات بوده است.

در دوران ساسانیان، گیلان استقلال خود را از دست داد و اردشیر بابکان با ارتشی مرکب از ۳۰۰ هزار جنگجو و ۱۰ هزار سواره، توانست گیلان را تصرف کند. ولی این ارتش به زودی از هم پاشید و کارایی خود را از دست داد. با بروز هرج و مرج در اواخر پادشاهی قباد، گیل ها بنای سرکشی و تعرض به همسایگان را گذاشتند. خسرو انوشیروان در آغاز سلطنت خود ارتشی بزرگ به گیلان فرستاد و گیلانیان را مجبور به عذرخواهی در درگاه کسرا کرد. پس از عذرخواهی این قوم، انوشیروان آن ها را بخشید و این اقدام باعث شد که گیلانی ها در دوران ساسانیان، همچنان زیر فرمان شاهان ساسانی باقی بمانند.

پس از پیروزی عرب های مسلمان بر ایران، گیلان به پناهگاه علویان تبدیل شد. در دوره حکومت عباسی؛ دیلمیان که از مخالفان سرسخت عباسیان بودند به مدت دو قرن در کوهستان ها پناه گرفتند و به مرور با علویان متحد شدند و کم کم در حدود سال ۲۹۰ هجری قمری، مردم گیلان و دیلم به مذهب علویان روی آوردند و در گسترش آن نیز کوشش بسیار کردند. از همین سال بود که سلسه های به وسیله دیلمی ها و گیلانی ها به وجود

آمد و توانست حتی تا مکه و مدینه نیز نفوذ کند. از مهم ترین این سلسه ها، سلسه آل بویه بود که حتی به بغداد، مرکز حکومت خلفای عباسی لشکر کشید و خلیفه عباسی را شکست داد. از این تاریخ به بعد کم کم ، دست خلفای عباسی از ایران کوتاه شد.

با حمله مغول ها در قرن هفتم به ایران، لشکری بزرگ برای تصرف گیلان به این منطقه فرستاده شد. اما به دلیل وجود راه های سخت، این لشکر تا اوایل سده هشتم هجری قمری بر این بخش از ایران دست نیافتند. تا این که سرانجام اولجایتو موفق شد برای مدت کوتاهی این سرزمین را تصرف کند. گیلانی ها در به قدرت رسیدن صفویان نقش مهمی را ایفا کردند. مردم گیلان در سال ۹۰۰ هـ ق، شیخ زادگان اردبیلی از اولاد شیخ صفی ، سلطان حمید و فرزندش را قبول کردند. گیلان استقلال خود را در زمان سلطنت شاه عباس اول، از دست داد.

در عصر افشاریه، نادر شاه افشار که علاقه زیادی به افزایش قدرت نیروی دریایی ایران داشت دستور تاسیس چندین گارگاه کشتی سازی در این استان، به ویژه در لنگرود را داد. در سال ۱۰۷۱ هـ ق، قوای روسیه به دستور پتر کبیر به گیلان حمله کرده و رشت را تا سال ۱۱۴۵ هـ ق، در اشغال خود نگه داشت.

در زمان انقلاب مشروطه، گیلک ها در پیروزی این انقلاب نیز سهمی به سزایی داشتند. آنها در سال ۱۲۸۷ هـ ق، تهران را فتح کردند. همچنین؛ نقش مردم گیلان در نهضت میرزا کوچک خان جنگلی نیز از نمونه های درخشان تاریخ این سرزمین است.

اقوام و زبان

به اعتقاد پژوهشگران؛ منطقه گیلان قبل از ورود آریائی ها، محل سکونت اقوامی مانند کادوسیان، آماردها، کاسپیان، تپوری ها، دیلمی ها دوربیک ها بوده است. اما امروزه بر اثر عوامل طبیعی، تاریخی، سیاسی، مهاجرت ها و ارتباط های وسیع قرن اخیر بین این استان با سایر نقاط کشور، دیگر اثر چندانی از این اقوام دیده نمی شود. امروزه ساکنین استان گیلان را اقوامی از نژادها و تیره های مانند گیلکی ها، تالشی ها، کردها، ترک ها، آرامنه و مازندرانی ها تشکیل می دهند. مردم استان گیلان دارای سه نوع گویش گیلکی، تالشی و دیلمی هستند. زبان گیلکی که در واقع به عنوان زبان مادری مردم منطقه به شمار می آید یکی از شعب زبان پهلوی است که به سه شاخه تقسیم می شود و هرچه به طرف شرق و جنوب استان برویم گویش ها با یکدیگر اندکی اختلاف پیدا می کنند. زبان تالشی در قسمت غرب و شمال غرب استان به ویژه در مرز ایران و جمهوری آذربایجان رواج دارد. این زبان از جمله زبان های شمال غربی ایران است که تا حدود قرن ۱۰ هـ ق، در سرزمین آذربایجان رایج بوده و از آن پس جای خود را به یکی از گویش های ترکی داده است.

موقعیت اجتماعی و اقتصادی

استان گیلان یکی از قطب های مهم صنعتی کشور به ویژه در بخش کشاورزی، دام داری، صید ماهی، پرورش زنبور عسل و کرم ابرشم است. این استان از نظر زمین زیر کشت و محصولات کشاورزی، به دو منطقه جلگه ای

و منطقه کوهستانی تقسیم می شود. در منطقه جلگه ای با بهره گیری از خاک حاصلخیز، شبکه آب رسانی وسیع، وجود هوای معتدل و مرطوب؛ محصولات می مانند: برنج، چای، توتون، بادام زمینی، حبوبات، صیفی جات و مرکبات کشت می شود و منطقه کوهستانی نیز به دلیل وجود خاک و شبکه آب رسانی مناسب به مرکز کشت گندم، جو، یونجه، زیتون و فندق تبدیل شده است. از مهم ترین فرآورده های کشاورزی استان می توان به برنج، مرکبات، چای، فندق، بادام زمینی، سیب زمینی، کدو، زیتون اشاره کرد

وجود آب زیاد رود و انواع مواد معلق و هم چنین لارو موجودات در آن، ضمن تامین مواد غذایی ماهی ها، زمینه ی رفت و آمد آنها به رودخانه و دریا را فراهم کرده و محل مناسبی را برای تخم ریزی ماهیان و حفاظت تخم آنها در مقابل قارچ های انگلی مهیا می سازد. این امر از یک طرف موجب ازدیاد منابع دریایی و از طرفی دیگر سبب شکل گیری فعالیت های جانبی مانند صیادی و ساخت انواع وسایل سنتی صید و تامین بخشی از پروتئین مورد نیاز گروه های انسانی اطراف رودخانه می شود

به طور کلی؛ صنایع استان گیلان بیش تر مرتبط با بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن است. اما در استان صنایع دیگری نظیر: صنایع نساجی، شیمیایی و الکترونیک و همچنین صنایع دستی استان نیز بسیار معروف هستند. از معادن شناخته شده استان نیز می توان به معادن زغال سنگ، خاک نسوز، سنگ ساختمانی، نفت، گاز، سنگ آهک، گرانیت و میکا اشاره کرد

غذاهای محلی

آش شلغم، آش شیر، آلومسما، اشپل، انار بیج، باقلا قاتوق، بورانی، پنیر بوروشته، ترش تره، ترش شامی، ترش کباب، خالو آبه، خاویار، چخرتمه، داشمه پلو، زیتون، سیر ابیج، شاه کوکو، شش انداز، شیرین کره، کوله غورابیج، کوکوی اشبل، کوکوی اوزون برون، گرمه پلو، قلیه پلو، واویشکا، مرغ فسنجان، مرغ لاکو، مرغ ترش، میرزا قاسمی، ماهی دودی، نازخاتون

سوغات

صنایع دستی : چارق، شال، ظروف سفالی، قالی، گلیم، محصولات حصیری، محصولات بامبو، محصولات صنایع نوعی صندوق های مخصوص به نام بولاکی

صنایع شیرینی : انواع مربا ها، کلوچه فومن، کلوچه لاهیجان

صنایع کشاورزی و دامپروری : ابریشم صومعه سرا، انواع ترشی ها، برنج آستانه، زیتون رودبار، چای لاهیجان

جاذبه های طبیعی گردشگری

آستارا : آبشار لوندویل، آبشار لاتون، آبگرم کوتاه کومه، آبگرم علی راشی، پارک حیات وحش لوندویل، پارک جنگلی بی بی یانلو، تالاب آق، تالاب استیل، ساحل صدف، قله اسپیناس، طبیعت گردنه حیران، مرداب استیل

آستانه اشرفیه : پارک ساحلی آستانه اشرفیه، پارک جنگلی بندر کیانشهر، پارک جنگلی صفرا بسته، تالاب بوجاق، حاشیه رودخانه سفید رود، حاشیه رودخانه شمروود، حاشیه رودخانه سالارجوب، حاشیه رودخانه حشمت رود، طبیعت منطقه عسکرآباد دهکا

بندر انزلی : پارک ساحلی بلوار قدس، تالاب انزلی، تالاب سرخانکل، منطقه ساحلی سنگاچین، منطقه ساحلی کپورچال، مرداب انزلی، ساحل انزلی

تالش: آبشار ویسادار، آبشار حویق، گیسوم، ییلاق نوادی، پارک جنگلی و ساحلی روستای قرورق، جاده کوهستانی اسالم به خلخال، دریاچه سراگاه، ییلاق مریان آق اولر، ییلاق و غار طبیعی سوباتان، ییلاق ارده

رشت : آبگیر پسیخان، چشمه آب شور لاکان، چشمه چشما گل، دهکده ساحلی جفرو، مجتمع ساحلی تالش محله پارک جنگلی سراوان، پارک قدس، پارک سبزه میدان، پارک دانشجو، پارک ملت، استخر طبیعی عینک، دریاچه سد سنگر

رودبار : پارک جنگلی گندلات، تالاب سیاه رود، دامنه کوه درفک، دریاچه سد تاریک، دره گوهر ورد، دشت سوسن چلچراغ یا سوسن سفید در روستای داماش عمارلو، روستای ییلاقی پره سر، چشمه آب معدنی سنگ رود، چشمه آب گرم ماسخنور، قله درفک، حاشیه رودخانه سفید رود، چشمه آب معدنی داماش، چشمه لوبه، چشمه گلشتر، چشمه آب گرم ماست خور

رودسر : باغ های چای، باغ های مرکبات، پارک جنگلی دامن لنگه، پارک جنگلی له له ورد، چشمه آب معدنی سجیران، چشمه سفید آب رحیم آباد، حاشیه رودخانه پل رود در سرولات، ساحل رودسر، طبیعت روستای تمیجان، طبیعت منطقه سفید آبد رحیم آباد، طبیعت منطقه گره بدشت، طبیعت منطقه سیاهکل رود، طبیعت منطقه لسبو، طبیعت منطقه آسمان رود در اشکور علیا، غار دیارجان، غار کبیران، غار سرد دره، منطقه جنگلی و کوهستانی سرولات، منطقه جنگلی و کوهستانی جنگ سرا، منطقه ییلاقی جواهر دشت، مجموعه ساحلی اقامتی چابکسر سرولات، مجموعه ساحلی اقامتی رودسر له له رود، مجتمع ساحلی کلاچای وارجارگاه

شفت : آبشار دودوزن در روستای خرمکش، آبشار لاس پشت در روستای لیوندان، آبشار دیواکل در روستای علیسرا، آبشار وزنه بن در روستای سفید مزگی، آبشار دیوان دره در روستای طالقان، استخر طبیعی لیشاوندان، استخر طبیعی ملاسرا، استخر طبیعی کوزه گران، استخر طبیعی گیج سرا در روستای مژدهه، استخر طبیعی چماچا، استخر طبیعی خرطوم، استخر طبیعی نورماس در روستای کلاچ خندان، استخر طبیعی نصیرمحل، پارک جنگلی چوبر، منطقه ییلاقی امام زاده ابراهیم، منطقه ییلاقی امام زاده اسحاق، منطقه ییلاقی چنار رود خان، منطقه کوهستانی سیاه مزگی

صومعه سرا : پارک جنگلی سیاه کوه، پارک ساحلی تولم شهر، تالاب هند خاله، تالاب مرگستان، تالاب سیاه درویشان، تالاب سلکه، تالاب سیاه کشیم، تالاب سرخانکل، تپه ییلاقی پیرسرا، غار خونابکش لاربسر، طبیعت روستای تنیان، منطقه کوهپایه جنگلی سیاه کوه، منطقه ساحلی تالابی باقلاکش

فومن : آبشار لار چشمه، آبشار خرم بو، آبشار گیلون رود، آبشار ماسوله رودخان، پارک ماسوله، تالاب خطیب سراگوراب، تالاب کهنه گوراب، چشمه آب معدنی زمزمه ماسوله، چشمه آب معدنی علی زاخونی، حاشیه رودخانه سیاه رود، حاشیه رودخانه پلنگ ور، غار بوزخانه

لاهیجان : آبشار شاه نشین، استخر طبیعی لاهیجان، بام سبز لاهیجان، تالاب بین المللی امیر کلایه

لنگرود : استخر طبیعی ملاط، تالاب بین المللی امیر کلایه، پارک فجر، پارک جنگلی خرما، پارک جنگلی بلوردکان، پارک جنگلی مریدان، ساحل چمخاله، طبیعت منطقه لیلا کوه، غار لیل رود

جاذبه های تاریخی

آستارا : آسیاب بادی یا آسیو شوان، امام زاده ابراهیم، امام زاده قاسم، بازار آستارا، باغ پرندگان آستارا، باغ عباس آباد، بقعه پیر قطب الدین، بقعه سید محمد دوست، بقعه شیخ تاج الدین محمود خیوی، دوستان خانه یا خانه دیو و یا زندان، قبرستان قدیمی ونه بین، قبرستان قدیمی دهکده گنج کشی، قلعه شیندان، قلعه تک آغاج، مدرسه حکیم نظامی، مدرسه شهید مدنی

آستانه اشرفیه : آرامگاه استاد معین، آرامگاه آپیر جنگلی بازکیا، بارگاه حضرت سید جلال الدین اشرف، بقعه آقا سید حسن، بقعه آقا سید حسین کیا، بقعه آقا سید محمد، پل چوبی کیاشهر، پل خشتی نیاکو و کیسم، تونل جنگلی صفرابسته

بندر انزلی : آرامگاه آقا سید محمد نجفی، بقعه بی بی حوریه، بلوار بندر انزلی، پل تاریخی انزلی، پل غازیان، حافظیه، کاخ میان پشته، گورستان لهستانی ها، موج شکن غازیان، موج شکن انزلی، مناره انزلی

تالش: بقعه شاه میلرزان در روستای خطبه سرا، بقعه آقا سید احمد نال تریه در روستای نال تریه، بقعه سلطان سید در مرکز شهر تالش، بقعه سیاه علم خاله سرا در روستای خاله سرا، حمام تاریخی در مریان، قلعه لیسار یا دژ سلسال در روستای لیسار، کاخ قشلاقی نصراله خان سردار امجد در شهر تالش و کاخ ییلاقی سردار امجد در روستای مریان آق اولر.

رشت : آرامگاه میرزا کوچک خان جنگلی، خانه قدیری، خانه ابریشم چی، خانه میرزا خلیل رفیع، بازار سنتی رشت، عمارت کلاه فرنگی، عمارت شهرداری، عمارت پست، کتابخانه ملی رشت، کاروانسرای لات، کلیسای آرامنه، مجموعه موزه میراث روستایی، موزه رشت، مسجد صفی یا سفید، مسجد جامع جور، بقعه آکاشا یا عکاشه، بقعه آقا سید دانیال، بقعه دانای علی، بقعه بی بی و زینب، محله چمارسرا

رودبار : آرامگاه پیر مومنی، بقعه امام زاده طیب و طاهر، بقعه امام زاده آقا سید محمود مرنندی، پل تاریخی

لوشان رودبار، تپه باستانی مارلیک، تپه گرد کول، تپه کلورز یا جلالیه، تپه رشی، روستای تاریخی انبوه، روستای تاریخی هرزویل، قلعه طاهر میرزا یا قلعه دختر لویه، قلعه کندلان، قلعه دوراهان شیر کوه، قلعه لشگرگاه دوگانه، محوطه جمشید آباد، محوطه های باستانی شهران، محوطه های باستانی حلیمه جان، محوطه های باستانی چمیش، محوطه های باستانی نیلی جان، محوطه های باستانی فیله، محوطه های باستانی شارف، محوطه های باستانی جوبن

رودسر : آرامگاه سید محمد، آرامگاه سید عبدالله، آرامگاه سید نصرالدین، آرامگاه سید نصرکیا، آرامگاه سید مبین، آرامگاه سید معین، آرامگاه سید مرتضی، آرامگاه سیده بی بی سکینه، آرامگاه سید میر عسگر قاسم آباد، آسیاب های آبی روستای کاک رود در اشکور، امام زاده لشکان در اشکور علیا، بازار هفتگی یکشنبه بازار، بقعه امیر بنده کلاچای، بقعه یحیی دلبران، پل آجری تمیجان، غار تاریخی سجیران، قبور سادات مرعشی، قلعه گردان طول لات، قلعه بند بن قاسم آباد، کاخ ناهار خوران، گنبد هشت ضلعی پر محله، مسجد تمیجان، منزل نصری در شهر وردسر، میدان شهرداری رودسر با ۸ بنای تاریخی

شفت : امام زاده ابراهیم، امام زاده اسحاق، بقعه سید ابوالقاسم در نهزم، بقعه سید کاس آقا در توسه، بقعه سید احمد در چماچا، بقعه سالک معلم در روستای سالک معلم و شالما، بقعه آقا نوره در روستای چوبر، بقعه پیر مختار و سید مرضیه در احمد سرگوراب، بقعه آقا سید عزیز، بقعه آقا سید یعقوب، بقعه سید رضی، پل تاریخی لیشاوندان، خانه قدیمی فرض علی خرم در روستای ملل چاله بیجارسر، مجموعه باستانی کمسار

صومعه سرا : آستانه بیچاره محمد ، اثر باستانی مناره بازار ، اثر باستانی سید خروسه، بقعه پیر ولی خان یا محمود خوارزمی، بقعه سید محمد، بقعه سید مهدی، بقعه سید زکی، بقعه سید سلمان، بقعه سید جلال الدین، بنای متعلق به مبارزان جنگل به نام عمارت در کسما، پل خشتی پردسر یا خشت پل، روستای تاریخی گوراب، روستای تاریخی کسما، خرابه های قدیمی گسکر هفت دغان، مقبره بی بی فامه معروف به خیر النشا، مناره آجری گسکر

فومن : امام زاده ابراهیم شفت، امام زاده ابراهیم، امام زاده اسحاق شفت، امام زاده سیاه فرنگی شفت، بقعه سبز قبا، شهر تاریخی ماسوله، غار تاریخی نوشته، قصر سلسه جادو، قلعه رودخان یا قلعه حسامی، کاروانسرای قدیمی ماسوله، کاخ زرین کول، مجسمه آناهیتا، مجسمه شکاربانان

لاهیجان : آرامگاه بابا ولی، آرامگاه سید علی غزنوی، آرامگاه امام زاده میر شمس الدین، آرامگاه کاشف السلطنه، آرامگاه کاشف السلطنه، بقعه چهار پادشاه، بقعه سید رضا کیا، بقعه سید احمد میر شمس الدین، بقعه سید حسن، بقعه سید موسی، پل خشتی لاهیجان، پل خشتی تجن گوله، پل خشتی نیاکو، حمام گلشن، خانه محمد صادقی، شهر تاریخی لاهیجان، غار تاریخی شیخان بر یا شیخان ور، مسجد جامع، مسجد اکبریه، مقبره شیخ تاج الدین ابراهیم ملقب به زاهد گیلانی، موزه تاریخ چای ایران

لنگرود : امام زاده آقا سید حسین، امام زاده آقا سید ابراهیم، باغ منجم باشی، امام زاده سید ابوالقاسم، بقعه
دوازده تن، پل خشتی لنگرود، پل خشتی قدیمی نال کياشر، پل خشتی ولیسه، پل خشتی سلمان، پل شاه
عباسی بلور دکان، تکیه عباسی، حمام کياکلایه، خانه دریا بیگی، قلعه دزد بن، مسجد حاج علی، مسجد امینی،
مسجد حقیقت جو، مسجد کاسه گر محله، مسجد انزلی محله، مسجد کياکلایه، مسجد غروی، مسجد جامع،
منزل منجم باشی